

РОЗДІЛ 3 РОМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.134.2'27

ФЕНОМЕН МОВНОГО БАР'ЄРА НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ

THE PHENOMENON OF THE LANGUAGE BARRIER ON THE EXAMPLE OF STUDYING THE SPANISH LANGUAGE

Арцишевська О.Р.,
кандидат філософських наук,
асистент кафедри романських мов та інтерлінгвістики
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті на матеріалах останніх наукових досліджень і публікацій висвітлене питання виникнення мовного бар'єра. Подано приклади використання найбільш суттєвих лексичних і граматичних форм іспанської мови, які позитивно впливатимуть на подолання мовного бар'єра у вивченні мови. Наведено приклади й можливі причини виникнення мовного бар'єра. Окреслені можливі шляхи подолання комунікативного бар'єра, зв'язок мовного бар'єра із психологічним.

Ключові слова: мовний бар'єр, психологічний бар'єр, комунікативна компетенція, навчальна діяльність, комунікативне мовлення, евристичний метод.

В статье по материалам последних научных исследований и публикаций проанализирован вопрос языкового барьера. Поданы примеры использования наиболее существенных лексических и грамматических форм испанского языка, которые позитивно влияют на преодоление языкового барьера при изучении языка. Приведены примеры и возможные причины возникновения языкового барьера. Очерчены возможные пути преодоления коммуникативного барьера, связь языкового барьера с психологическим.

Ключевые слова: языковой барьер, психологический барьер, коммуникативная компетенция, учебная деятельность, коммуникативное вещание, эвристический метод.

In the article of the materials of recent scientific studies and publications highlighted the issue of the language barrier. Are given examples of the use of the most significant lexical and grammatical forms of Spanish language, which will positively influence the overcoming of the language barrier in the study of language. Outlined possible ways to overcome the communicative barrier. The connection of the language barrier with the psychological.

Key words: language barrier, psychological barrier, communicative competence, communicative speech, heuristic method.

Постановка проблеми. «Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина», – сказав Йоганн Вольфганг фон Гете. Глобалізація всіх сфер суспільного життя, прискорення темпів суспільного розвитку й соціальної мобільності призводять до того, що людина постійно знаходиться в міжкультурному середовищі. І так чи інакше людина прагне й повинна прагнути до саморозвитку й удосконалення.

Вивчення й знання іноземних мов є невід'ємним фактором для успіху в майбутніх професіях в окремих галузях. Іспанська мова сьогодні є другою за популярністю вивчення після англійської. Іспанська є офіційною мовою не лише в Іспанії, вона також має статус головної мови в усій Латинській Америці, деяких країнах Африки. Дуже багато людей виявляє бажання (не лише за потребою) опанувати іноземні мови,

зокрема іспанську, проте не всі мають здатність до цього. І саме тут філологія тісно переплітається з такою наукою, як психологія, адже йтиметься про мовний (комунікативний) бар'єр, який є суттєвою перепорою у вивченні іноземної мови.

Досвід роботи у викладанні іноземної мови різним віковим категоріям показує, що мовний бар'єр усе-таки більше психологічна проблема, яка залежить від самої людини, від її психологічного й психічного стану, налаштованості, розкнутості. Але оскільки така проблема виникає не лише під час вивчення якоїсь конкретної мови, а й у всіх мовах у цілому, то доцільно висвітлювати проблематику цього питання й у контексті філологічних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукового доробку вітчизняних і зарубіжних авторів свідчить про зацікавленість у

цій проблематиці (Л. Виготський, Л. Литвинова, А. Маслоу, К. Роджерс, Л. Соарс та ін.). Зокрема, О. Бондаренко, О. Овчиннікова, І. Піщева аналізують проблему навчальних труднощів під час вивчення іноземних мов; В. Галигін, Б. Паригін, Л. Підлісна розглядають змістовний аналіз комунікативного бар'єра.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування поняття мовного (комунікативного) бар'єра, причин його виникнення та шляхів подолання на прикладі іспанської мови.

Виклад основного матеріалу. Коли вчитель стикається з проблемою мовного бар'єра у свого учня, то в такому разі, звісно, багато чого залежить і від учителя. У такій ситуації потрібен особистісний підхід і використання різноманітних методик вивчення й опанування іноземної мови. Часто мовний бар'єр називають «синдромом собаки», коли все зрозуміло, а сказати щось неможливо.

Дуже важливою є мотивація до вивчення іноземної мови й розуміння важливості комунікативного спілкування. Виділяють два типи мотивації – інтегровану й інструментальну. Інтегрована мотивація є внутрішньою, тобто студенти вчать тому, що їм подобається вчитися, пізнавати щось нове, розвиватися як особистість. Інструментальна мотивація спричиняється зовнішніми факторами, вона спонукає студента вивчати мову, керуючись такими переконаннями, як отримання кращої роботи. Ефект такої мотивації є тимчасовим, адже багато студентів перестають вивчати мову, отримавши бажаний результат. Деякі студенти починають учити мову, маючи досить сильну мотивацію досягти успіху, але, зіткнувшись із певними труднощами, частково чи повністю втрачають бажання вчитися й перестають брати участь у комунікативній діяльності на занятті [2].

Уміння використовувати іноземну мову в повсякденному житті передбачає спілкування іноземною мовою, її залучення в усну чи писемну комунікацію. Водночас ефективність оволодіння знаннями в процесі навчальної діяльності у вищій школі значною мірою залежить від психологічної готовності тих, хто навчається, а засвоєння та застосування набутих знань на практиці – від уміння долати сформовані недієві стереотипи та від адекватного уявлення про свої можливості.

Водночас недостатність усно-мовленнєвої комунікативної компетенції породжує специфічну тривогу. Як свідчить практика, більшість студентів, які вступають у спілкування іноземною мовою, відчувають психологічні труднощі та

мають комунікативні бар'єри, що зумовлюються їх індивідуально-психологічними особливостями.

Психологічні бар'єри, які виникають у студентів у процесі оволодіння іноземною мовою, можна розділити на три основні групи: емоційні, когнітивні та комунікативні. Комунікативний бар'єр – це індивідуальна неможливість оволодіти мовою чи користуватися наявними знаннями (так званий суб'єктивний бар'єр). Комунікативний, або психологічний бар'єр, як правило, виникає як наслідок попереднього досвіду вивчення іноземної мови через наявність розбіжностей між мотивами й діяльністю, рівнем вимог і реальними досягненнями, усвідомленням недостатності своїх знань для висловлення думки й очікуванням негативної оцінки з боку слухачів. Це своєрідний іспит на стійкість самооцінки, бо, зрештою, комунікативна тривога може «розхитати» рівень домагань, знизити впевненість у собі і, як наслідок, дезорганізувати діяльність; чим вища тривога, тим більше дезорганізується діяльність, чим більш дезорганізована діяльність, тим вищою стає тривожність, виникає своєрідний внутрішній опір мові – мовленнєвий бар'єр.

Аналіз процесу вивчення іноземної мови дозволяє констатувати наявність мовленнєвих бар'єрів, серед яких превалюють бар'єри, зумовлені операціональними (недостатність навичок спілкування) і соціально-психологічними чинниками (скутість перед викладачем і не впевненість у власних знаннях), а також недостатньою мотивацією навчання. Ці бар'єри виявляються через скутість і не впевненість у собі, зумовлену помилками та промахами; небажання говорити з помилками перед групою; острах викликати сміх або несхвалення; скутість у ситуації розмови в парі із «сильним» співрозмовником; побоювання можливої загрози завищеній самооцінці порівняно з реальними успіхами; невміння застосовувати знання в ситуації реального спілкування [7].

Ефективність опанування іноземної мови як у процесі навчальної діяльності у вищій школі, так і в практичному житті значною мірою залежить від психологічної готовності тих, хто навчається, засвоїти та застосувати іншомовне мовлення, від уміння долати сформовані стереотипи й від адекватного уявлення про свої можливості. Студенти, які не вірять у свої здібності, постійно очікують невдачі, мають підвищену тривожність, скутість, острах помилок, імовірно, зазнають невдачі через те, що вони не відчувають упевненості у своїх силах, нездатні подолати наявні психологічні бар'єри.

Водночас успішність вивчення студентами іноземної мови багато в чому визначається тим,

наскільки вдається передбачити та обрати способи, а відповідно до нього визначити найбільш ефективну стратегію подолання психологічних бар'єрів, які виникли в навчальній діяльності студентів, особливо під час вивчення іноземних мов [6]. Основне завдання вчителя – акцентувати увагу на говорінні, практиці усного мовлення різними способами (не обов'язково використовувати складні граматичні часи, а в деяких випадках категорично не можна цього робити). В іспанській розмовній усній мові варто вживати прикметники (*Adverbios*), різноманітні мовні конструкції, які виражають ту чи іншу дію. Наприклад: *acabar + de + infinitive* (передає значення минулого часу), *ir + a + infinitivo* (вираження майбутнього часу), *tener que + infinitivo* (повинність), *hay que* (указує на необхідність виконання певної дії, уживання таких дієслів, як *querer, gustar* та ін.

Анастасія Брандт у статті «Як подолати мовний бар'єр» радить подумки спілкуватися із самим собою, адже в такому разі ніхто не почує ваших помилок і того, скільки часу ви витратите на згадування того чи іншого слова. Також вона радить прокручувати в голові можливі діалоги чи просто намагатися думати тією мовою, яка вивчається [1].

Варто звернути увагу на концепцію комунікативної компетенції, яку розробив Дейл Хайс у середині 60-х років минулого століття. У 80–90-х роках комунікативний підхід до вивчення іноземних мов набув широкої популярності та поступово почав витісняти традиційний підхід, у якому перевага надавалася формуванню граматичної компетенції.

Комунікативна компетенція включає в себе відсутність мовного бар'єра та страху спілкування; уміння висловлювати свої думки без попередньої підготовки; здатність доносити будь-яку інформацію, незважаючи на обмеженість лексичної чи граматичної бази; розуміння, яку саме мовленнєву конструкцію, коли і як необхідно вжити; здатність сприймати мову на слух і розуміти співрозмовника, відрізняючи при цьому, наприклад, формальне мовлення від неформального.

Основні принципи, на яких формується комунікативний підхід:

1) принцип мовленнєвої спрямованості: навчання спрямовується власне на спілкування, яке можливе лише за умови постійного практичного використання мови в ситуаціях, наближених до реальних;

2) принцип інтерактивності: навчання відбувається в групах у постійній взаємодії між учасниками, що спонукає їх до спілкування, породжує

конкуренцію та підвищує мотивацію до успішного володіння іноземною мовою;

3) принцип індивідуалізації: кожна людина має свої індивідуальні особливості, які можуть впливати на її комунікативні навички й успішність оволодіння іноземною мовою (ці особливості мають бути враховані в процесі навчання);

4) принцип функціональності: граматичні конструкції та мовленнєві засоби подаються насамперед із погляду їх практичного використання в мові;

5) принцип контекстуальної зумовленості (ситуативності): застосування мовленнєвих засобів відбувається ситуативно, у межах певного контексту, що дозволяє зрозуміти значення невідомого слова або ж цілої фрази чи здогадатися про нього;

6) принцип новизни: формування нових мовленнєвих навичок (наприклад, правильне вживання граматичної конструкції, перефразування, комбінування й т. д.) відбувається за допомогою вже набутих знань і вмій.

Найпоширенішими засобами реалізації комунікативного викладання іноземних мов є постійні розмовні практики на заняттях у вигляді інтерактивних вправ, таких як:

1) дискусії: групові обговорення актуальних повсякденних тем і реальних проблемних ситуацій;

2) драматизація чи імітаційно-рольові ігри, у яких учасники виконують соціальні ролі відповідно до імітованих ситуацій;

3) монологи: описання, спогади, розповіді й ін.;

4) діалоги або полілоги: робота в парах, інтерв'ю;

5) командні ігри та конкурси;

6) настільні ігри, які привчають думати мовою, що вивчається: карти, кості, лото, монополія й ін. [4].

Результати науково-теоретичного аналізу показали, що психологічні бар'єри, які виникають у процесі оволодіння іноземною мовою, можна розділити на три основні групи: бар'єри когнітивні, емоційні та бар'єри спілкування. Фактори подолання психологічних бар'єрів – прийоми атракції, гумор, невербальні засоби спілкування, ігрові методи навчання.

Формування комунікативної компетенції в студентів варто організовувати таким чином, щоб воно зводилося не до того, щоб навчитися відтворювати іншомовне мовлення, а до вміння спілкуватися, тобто адекватно сприймати культуру країни, мова якої вивчається [3, с. 112–113].

Процес навчання є моделлю процесу спілкування. Говоріння – надзвичайно багатоаспектне

й важке явище. По-перше, воно виконує в житті людини функцію засобу спілкування. По-друге, говоріння – це діяльність, точніше, один із видів людської діяльності. По-третє, важливо пам'ятати, що в результаті діяльності говоріння виникає його продукт – висловлювання. Учити говорінню, не навчаючи спілкуванню, не створюючи на уроках умов мовного спілкування, не можна.

Важливу роль відіграє «техніка» спілкування – прийоми встановлення контакту, уміння побачити стан мовного партнера й зрозуміти його, уміння підтримати бесіду. Часто люди дуже страждають від того, що вони є неконтактними. Для вчителя це взагалі згубно. Внутрішня активність можлива лише завдяки тому, що предмет спілкування є значимий для цієї особистості й викликає в неї емоційне ставлення.

Евристичне говоріння (вид говоріння) – неочікуваність мовних дій. Ситуації спілкування постійно змінюються, їх варіанти надзвичайно багатоманітні. Той, хто говорить, повинен бути готовий до діяльності саме в таких постійно змінених умовах, тобто до евристичної діяльності. Але розвинутою ця здатність може бути тоді, коли в процесі навчання говорінню будуть ураховані всі найважливіші сторони самого говоріння в плані його евристичності: евристичність мовних задач; евристичність предмета спілкування; евристичність змісту спілкування й евристичність мовних засобів. Евристичність є провідною ланкою в роботі, є відповідність прийомів роботи

характеру говоріння в психологічному й комунікативному плані.

Ще один вид говоріння – самостійність, вона допомагає в подоланні мовного бар'єра. Самостійність – якість говоріння, як діяльність проявляється в тому, що говоріння, як правило, відбувається без запозичення думок від попередньо прочитаних чи запозичених джерел; без опору на повні або часткові записи того, що використовується в мові; без опору на ілюстративні зображення об'єктів висловлювання, без звертання до рідної мови [5, с. 5–23].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що мовний (комунікативний) бар'єр залишається актуальною проблемою сьогодення. Підходи до її вирішення й шляхи розв'язання – різноманітні, але неможливо виокремити якийсь один метод, оскільки це є суто індивідуально. Більшість дослідників цієї тематики схиляються до того, що найбільш дієвий принцип – це постійна практика мови. Учитель неодмінно повинен бути особистістю, розвиватися й допомагати студентам у подоланні мовного бар'єра. Доцільним є використання комунікативної компетенції, акцент на створенні тематичних ситуацій, наближених до реальності, а не копіювання й заучування розмовних тем, використання евристичного виду говоріння. Необхідно, щоб учитель підбирав такі навчальні ситуації, які дозволять студентам виявляти здатність творчо й оригінально мислити, знаходити нестандартні рішення у створеному на занятті середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брандт А. Як подолати мовний бар'єр. URL: <https://greenforest.com.ua/journal/read/yak-podolati-movnij-barr>.
2. Гавриленко К. Способи подолання мовного бар'єру у навчанні говорінню іноземною мовою. *Іншомовна освіта у вищій технічній школі: методи, підходи, технології: III Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2013. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/node/910>.
3. Гупал М. Комунікативні бар'єри на початковому етапі вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей та шляхи їх подолання. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання: збірник наукових праць*. Випуск 47 / За заг. редакцією проф. О. Матвієнко, укладач – доц. В. Кудіна. К.: Вид. центр КНЛУ, 2013. 175 с.
4. Комунікативне викладання мови. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
5. Пассов Е. Коммуникативный метод обучения иномязычному говорению. 2-е изд. М.: Просвещение, 1991. 223 с.
6. Сопілко Н. Подолання психологічних бар'єрів під час навчання іноземної мови. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_25.
7. Щербань І. Подолання комунікативних бар'єрів на заняттях з іноземної мови. URL: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/719>.